

ГЛОБАЛЛАШУВ ДАВРИ, МУСИҚА САЪНАТИНИ ИЖТИМОЙ ОНГГА ТАЪСИРИ ХУСУСИДА

Алишер Бердиевич Райимкулов

Андижон қишлоқ хўжалиги ва
агротехнологиялар институти ўқитувчиси
alisherrayimkulov@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Миллатимиз маданий ҳаёти кейинги юз йилликда кўплаб ўзгаришларга юз тутди. Хар ўзгариш бир синов тариқасида қайсидир авлод руханиятида ўзига хос ўзгаришлар ясади. Оммавий маданиятни кириб келиши эса миллат маданияти ривожига бевосита таъсир этди.

Калит сўзлар: Глобаллашув, миллат, маданият, этнопсихалогия, даосизм, ғарб маданияти, мусиқа, мақом, муножат, рок, поп жаз.

THE AGE OF GLOBALIZATION, ON THE EFFECT OF THE ART OF MUSIC ON SOCIAL CONSCIOUSNESS

ABSTRACT

The cultural life of our nation has undergone many changes over the next hundred years. Har change has made specific changes in the generation permission to some extent a test. And the penetration of mass culture had a direct impact on the development of the culture of the nation.

Keywords: globalism, nationality, culture, ethnopsychology, daosism, Western culture, music, status, monacities, rock, pop jazz.

КИРИШ

Глобаллашув жарёнисиз бугунги кун иқтисодий ва маданий ривожланишини тасаввур этиш қийин. Глобаллашувнинг сарҳад билмас таъсирчан кудрати барча соҳаларга жумладан маданият, маънавият ва санъат соҳасига ҳам ўз таъсирини ўтказмай колмади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Тарихийлик нуқтаи назардан мусиқа саънати ибтидога бориб тақалади, бироқ бу саънатга ақлга мувофиқ тарзда ёндашиш жараёнида Шарқ халқлари биринчилардан хисобланади. Шарқда мусиқа саънати буддавийлик фалсафаси

вужудга келгач анъанавий тарзда эътироф этила бошлади. Буддавийликлар аввалига мабудлар учун аталган мусиқасида турли хил муножатлар ва ўланларни қўллашлари кейинчалик шахс жисми ва рухиятига самовий хотиржамлик кайфиятини олиб кириши омманинг маълум қатламида ижтимоийлашув ҳолатини юзага келтиради.

Мусиқани рухиятга таъсири даражасини будда рухонийлари азалдан билганликлари мусиқага илмий ёндашишга ундаган.

Замонавий Ғарбга дао шеърятни кириб келиши, будда фалсафасига бўлган қизиқишни ошиши ғарб мусиқа санъатига буддавийча оҳангни кириб келишига сабаб бўлди. Икки жаҳон уруши шовқинларида чарчаган Европага осойишта тинчлантирувчи оханг кириб келди. Бироқ бу жараён узокқа чўзилмади. Бойиб кетган Европага фахшга ва гиёҳвандликка йўғрилган Парижни олтиминчи йилларига монанд оммавий мусиқа эгаллади.

Туронзаминда ҳам бу жараён ўзига хос равишда кечди. Мақом ва муножатлар, лапарлар, ўланлар оғушида мудроқ кун кечираётган Туркистоннинг сокин рухиятига шиддатли инқилоб кириб келди. Инқилоб ўзи билан барча жабхаларда ўзига мос янгииланиш олиб келди. Бу янгииланиш маданий ва маънавий ҳаётга зўравонлик билан менталитетга хос бўлмаган янгиликлар олиб кирди.

Бу эса мавжуд қадриятлардан воз кечилишига олиб келинди. Мустақиллик миллатимизга янгиликлар ва янги синовлар олиб келди. Ғарб ва Америкача яшаш тарзига хос бўлган оммавий маданият постсовет даври барча мустақил давлатларга глобал тарзда кириб келди.

Глобаллашув таъсирида мамлакатимизда мусиқа санъатига эркинлик юзага келди ва хориж санъатининг Ўзбекистонга кириб келишининг кучайиши натижасида миллий маданиятда янги йўналишлар пайдо бўлди. Мусиқамизга кириб келган бир қатор жанрлар, яъни рок, поп, реп, жаз ва шунга ўхшаш йўналишлар кечаётган амалий жараёнларга, миллат маданий ҳаётига қай тариқа таъсир этди.

Биринчидан, бутун жаҳон ёшлари орасида оммалашган намунавий мусиқа жанрлари кириб келиб, асл ҳолда ёшларимиз дунёқарашининг ўсишига ижобий таъсир этяпти. Келажак авлод умумбашарият мусиқа санъати намуналари билан танишди ва шунга хос билимга эга бўлди.

Иккинчидан, бунинг акси, кўчирмачилик, тақлидчилик ва нобоб сўзларни чаласаводларча ижро этиш мезони ўзининг салбий таъсирини кўрсатди.

Шу сабабли муסיқа санъатининг бугунги ва эртанги ривожига алохида этибор беришимиз керак. Авваламбор, миллий санъатимизни хар қандай бегона салбий хусусият касб этивучи санъат таъсиридан, айниқса, ғарб маданияти рухидаги оқимлар тасиридан химоя қилишимиз керак.

Миллий рухиятига сиғмайдиган, қалб қабул қила олмайдиган шаклбозликни кўчирмачиликни услуб деб эмас, балки буни оддий дидсизлик деб баҳолаш мумкин.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бугунги кундаги асосий вазифамиз глобаллашув жараёнидаги ёт ғоялар, оқимлар ва мафкуралар санъатимизга таъсир ўтказишига қарши химоя чоралари кўришимиз ва миллий муסיқа санъатини кўпроқ тарғиб этишимиз, хориждан бизга кириб келаётган муסיқаларни саралашимиз ва ундан кейин ёшларга тақдим этишимиз керак.

Агар ёшларимизнинг онги ва қулоғи мана шундай енгил-елпи охангларга ўрганиб қолса, унинг бадиий диди, муסיқа маданияти пасайиб кетиши, унинг маънавий оламини сохта тушунчалар эгаллаб олиши эхтимолдан холи эмас. Маданиятга кириб келаётган муסיқа ва кўшқчилик саънати билан шуғулланишни истаган ёшлар ижодий изланиш жараёнида қандайдир янгиликлар олиб киришга ҳаракатлар бўляпти. Индустириал юксалиш даврида буддавийлик оханглари орқали Европа муסיқа маданиятига сокинлик олиб киришга интилиш жараёни бизда ўзига хос кўринишда яъни миллий муסיқа ва кўшиқчилик саънатига ғарб оммавий маданияти элементларини олиб киришга уриниш бўлмоқда.

Миллий ва анъанавий муסיқа ёки кўшиқни замонавий ритм ҳамда йўналишларга солишга уринишлар бўляпти, бироқ бу ҳолат мақом шаклида ёки муножатга йўналтирилган куй ҳамда ғазалларни замонавий оханг билан киришиб уйғунлашиб кетиш ҳолатлари кузатилмаяпти. Зерикарли муסיқа асарлари эса ёшлар қалбидан жой олмасдан муסיқа меросларимизга нисбатан лоқайд кайфият уйғотмоқда.

Оқибатда ёшларимиз “Шошмақом”, “Дугоҳ”, “Сегоҳ” ҳамда Хоразм миллий муסיқаси, миллий бахшичилик сингари миллий меросимиз дурдоналари ёки дунё тан олган мақом йўналишидаги асарларимизни тушунишга ҳаракат ҳам қилишмаяпти.

Мақом услубидаги муסיқа санъатини ёшлар орасида оммалаштириш этилиб келаётган авлодни этнопсихологиясида ўзгариш ясаш, уларнинг

рухиятида миллийлик, камтарлик, олийжаноблик сингари фазилатларни шаклланиб юксалишига муסיқа санъати орқалик кўмак беришимиз керак бунинг учун миллий муסיқа санъатимиз тарихига этибор бермоғимиз даркор.

Аввалам бор ёшларга Абу Наср Фаробий, Ибн Сино сингари файласуф олимларимизнинг муסיқага оид асарларини, фикрларини, таълим муассасаларида ёритиб беришимиз керак.

Муסיқа факат кўнгил иши эмас, балки илмийликка асосланган ва инсоният хамжамиятида инсонлар рухиятини ўзгартирувчи восита эканлигини уларга илмий жихатдан тушунтириш зарур.

Ўн олтинчи асрдан буён Туронзамин илмий, иқтисодий, сиёсий жихатдан мудроқ холатда бўлган бўлсада саънат такомиллашиб бораверган. Бу давр муסיқа ва кўшиқчилик саънати миллий меросимиз сифатида ўрганиб муסיқа илми сифатида жорий этиш мақсадга мувофиқдир.

Ундан кегин миллий муסיқамизда сўфийлар зикр амалиётларини илмий жихатдан талқин қилиш жоиз. Улар зикр амалиётида нафақат Қуръони Карим оятлари, балки рақс ва муסיқа уйғунлигини ҳаракат ва ният, замон ва маконга ҳамоҳанг боғлашга улгуришган.

Дунё муסיқа тарихида бундай холатлар мавжуд эмас бу холатларни англаб таҳлил қилиш дунё муסיқа илмида янгилик бўлиши тайин. Сўфийларни зикрларида мақом, шашмақом элементларидан ташқари муסיқанинг муножат ёналишихам иштирок этган. Муножат йўналиши етмиш йилдан зиёд мавжуд бўлган Советлар давлатида унутилган муסיқа ва кўшиқчилик йўналиши хисобланади. Сабаби янги давр янги сиёсий мафкуравий тизимлар янги муסיқага эҳтиёж сезган шу тўғрисида имконият даражасида миллий муסיқа ва кўшиқчилик санъатини инкор этиб қатағонга мажбур этган.

Совет даври талабига кўра муסיқа ва кўшиқчиликнинг диний оҳанглари, ҳамд, наът ва муножат ёналишлари санъатнинг реакцион феодализм даврига хос асорати деб қаралган. Сўфийлик фалсафасини реакцион диний-мистик, фатализмга асосланган йўналиш сифатида талқин қилинган жамиятда муножат, мақом йўналишлари табиийки замона рухиятида акс этиши мумкин эмас эди.

Дахрийлик мафкуравий сиёсат юргизилган жамиятда Тангри билан яккама-якка холатда қолиб туйғуларини исхор қилиш, Тангрини хабиб, энг яқин дўст сифатида кўриб муножат қилиш холати давлатнинг маънавий ва маданий ривожланиш йоналишига қапши чиқиш билан баробар эди. Хўш, давр маданий сиёсий тизимига мос келмаган муножат жанри ўзи нима?

Муножат - ёлғизликда тангрига сиғиниб нола қилиш у билан яккама-якка мулоқатнинг оханг шакли, тангрига рухиятдаги ўзликни сидқидилдан изхор этиш. Муножат транцендентал мулоқат тури. Тангри ва шахс мулоқотининг энг зохир туйғуларни изхор этиш усули. Муножатни қатъий белгиланган тартиб, қоида ва қофияда ижро этиш шакиллари мавжуд эмас. У инсон қалби эркинлиги, идрокдан ажраб чиққан хиссиёт парвози. Лекин муножатнинг мазмун жихатидан қатъий мавзулар болиб улар қуйидагилардир:

1. Тангрига мурожаат.
2. Тангри васви ва тарифи.
3. Истихфор айтиш.
4. Тилак, мадат сўраш, илтижодир

ХУЛОСА

Глобаллашув жараёнида миллий маданиятимиз ва ёшлар ҳаётига кириб келаётган ритмга асосланган мусиканинг лотин, африка ва европа оханглари ҳамма вақтхам миллий рухиятга воқеликни балоғат ёшидаги гўзал туйғуларни англаш ҳолатига ижобий таъсир этавермайди. У охангларда завқни фахшга йўналтирилган ҳолатлари мусиқани асосини ташкил этади ва бу ўз навбатида талаба ёшлар балоғатга етган бўлишига қарамастан хали рухиятида оқ билан қорани ажратиш, идрок билан хиссиёт орасида иккиланиш мавжуд бўлган бир ёш даврида улар хиссий рухиятига салбий таъсирини ўтказиши мумкин.

Миллий мусиқа, мақом йўналишлари анъанавий мусиқа жараёни билан бироз бўлсада танишиш нафақат миллий қадриятларига нисбатан ҳурмат туйғусини ўйғотади, балки ёшлар рухиятида хотиржамликни юзага келтиради ҳаётда қарор қабул қилиш жараёнларида сермулоҳазаликка, режали ечим топишга, юзакиликдан қочишга ўргатади.

REFERENCES

1. О.Шарафиддинов. Адабиётда диний оханглар. Ижодни англаш бахти. –Шарқ, 2004.
2. А.Аъзамов. Муножатнома.- Наманган.1997.
3. Умум таълим мактабларида мусиқа дарсларини ўқитишнинг сифат ва самарадорлигини ошириш масалалари.Панжиев.Қ .Т.2016
4. .Баркамол авлод тарбиясида миллий мусиқанинг ўрни ва аҳамияти.Илхомов.М Современное образование. Т.2016
5. Суфий Оллоёр. Сабот ул-ојизни,-Т.Чўлпон.1991.
6. Ўзбекистон саънати. Тошкент. 2001.
7. Исмоилов Х., Кубаков К. Ўзбек тўйлари. Т., 1974.